

KÉRŐ EMBEREK.

(A Napkelet pályázatából.)

I.

ANAGY vidéki vasútállomás III. osztályú várótermében már olyan komoly a sötétség, hogy nincs különbség többé emberek és bútorok között. Azt sem tudni, hol végződik a terem ; merre van a nagy üvegablak, amely a termet az utcától elválasztja ; koromszínű éj takar be mindent, s aki az utasok közül meg szeretné tudni, hogy az őszi eső esik-e még, hiába meresztí ki szemét az ablakon, onnan ugyancsak nem láthat semmit : ki kell mennie az épület elé és kiterjesztett tenyerével kell megállapítania az időt. De most a vasúti portás egyszerre fellobbantja a villanyt; az egyetemes utcai sötétségből egy pillanat alatt kiválik a terem és hosszú padjain láthatókká lesznek a megszokott, hétrét görnyedt várótermi alakok.

Ez a fény, sajnos, nem okoz örömet a pihenőknek. Álmáért rettegő alak nem is egy emeli föl a fejét a lámpagyújtó felé. Senki sincs biztonságban, hogy vajjon nem ébresztik-e fel a fekvőket, akik bitorló önzéssel nyújtózkodnak végig a pad hosszúságában, míg mások csak a megmaradt szűk kis helyen szerénykednek és ruháikat vigyázzák a ki-nyújtózkodó, mocskos cipők elől.

A portás, kezében a hangtalanná fojtott, nagy rézcsöngővel végigjárja a termet. Uralkodói joggal tekintget mindenfelé. Kegyesen néma marad, nem bánt és nem figyelmeztet senkit, de mégis azáltal, hogy egy-egy padra szemtelenkedett sáros bakancs fölött hosszabb szemlét tart, megsejteti az utasokkal, hogy ő szólhatna, ha nem tartaná ezt a fáradságot méltóságán és jóságán alólinak. És különösen emberi látvány, hogy az ilyen némán megvizsgált bakancsok szerény bocsánatkéréssel lejjebb csúsznak a padról és az a kis mozzanat, melyet végeznek, fölér egy könyörgő kacsó összekulcsolódásával : kérés, köszönet, hála is van benne és a portás ezekből gyűjti napi tekintélyét, a munkakönyvitő, felsőbb derűt.

A terem legvégén a sarokba illesztett pad előtt sáros kerékpár támaszkodik, s mint valami különös vasketrec, eltakarja a mögötte alvó alakot, akinek fejére ázott, gummiszagú esőköpeny borul.

A portás a kerékpár előtt is megáll és szemléli. Előbb ösztönös ámulattal, majd a látvány szokatlanságát kifejező szemmel, végül a hivatali fej letekintő szigorával, mely előbb formát keres, aztán szakvakba érik.

Most körülnéz a teremben és szól :

— Kié a bicikli?

Nem felel senki. A portás nyugalját szemelláthatólag zavarja a lappangó titok. Vajjon a sok ember közül milyenforma halandó fogja felütni fejét az alázatos vallomásra.

— Kié a bicikli? — szólal fel ismét magas, erélyesedő hangon. — Hogy kerül ez ide?

A heverő alakok közül valaki félálomban felnyög erre.

— Nem tudni... de biztos azé lesz, aki mögötte hever.

A portás csendesen megérinti a fekvő alak köpenyét, de nem siet vele, hiszen unalmát és idejét űzi a komótos hatalmaskodással. Örül annak, hogy az alak nem mozdul és örül annak is, hogy most már tekintélyesebb hangjával élhet.

— Hé! Keljen fel!

Az alak, aki talán ébren is van, időszerűnek látja, hogy fölemelkedjék.

— Magáé a bicikli?

— Enyém — feleli és rögtön visszahanyatlik.

— Hohó, megállj! Mit gondol maga?! Ne feküdjön vissza. Hogy merte a gépet ide behozni? Ennek nem itt a helye.

— Hát ugyan hol? A zsebembe nem tehetem!

— A zsebébe nem teheti, tudom, de ide sem. Micsoda beszéd, nézze meg az ember! Váróterembe nem szabad podgyászt behozni. Az tilos. A ruhatárban van annak a helye. Na egy-kettő, keljen föl és hozza utánam.

Az alak kelleetlenül félrenyomja a biciklit és föltápáskodik. Rongyos, gőzölgő köpenyét vállára kapja, majd gondol egyet: mégis belebúvik és összegombolja. Sapkát vesz föl a földről és mélyen a fejébe húzza. Szíjját ránt elő valahonnan és a derekára tekeri. Aztán amint öltözködésével elkészül, látszólagos nyugalommal nyúl a kormányhoz és indul.

A portás, aki eddig várt, megszólal:

— Erre jöjjön — velem. A ruhatár erre van.

De a biciklis ember nem arra megy. A váróteremnek még egy ajtaja van, azon segíti ki a gépet és ott tűnik el szótalanul.

A portás hosszan elbámul utána. Egy ideig nem szól semmit, magában morzsolja bosszúságát, de mert később úgy érzi, hogy titokban többen is mosolyognak a kudarca fölött, feldörmög bosszús, hivatali hangon:

— Az éhenkórász! Ide jön aludni! Azt hiszi, szálloda ez itt...

És haragjában egy álmodó ember sárcipőjét leparancsolja a földre. Az ember zavarában ásít, fölugrik és megdörzsöli a szemét.

II.

Jó félóra mulva megint kinyílik az ajtó és ki jön be?

A biciklista.

Lassú igazgatással tessékeli be gépét az ajtón. Csuumvíz a sapkája, sárfolt a kabátja és arcán könnyezik a rácsapkodott eső.

A portás eddig a Perronra nyíló ajtónak dőlve szundított, most föltekint és egész testével a bicikli felé fordul. Rendelkező, hivatalos parancsok bizseregnek a nyelvén, de a biciklista nyugodt vakmerősége óvatosságra inti; vár és fürkészi a vakmerőség okát.

Az alak betolja a gépet, végigmegy a vaspadok közötti soron és a Perronra vezető ajtó előtt megáll.

— Ruhatarba szeretném tenni a gépemet.

A portás mozdul. Titokban örül, hogy az imént néma maradt s most nincs akadálya abban, hogy az ajtót fokozódó udvariassággal kitarja. Szolgálatkészen és begyakorolt előzékenységgel vezeti az utast a ruhatárhoz.

Az idő esti tizenegyre jár. A forgalmas Perron ívlámpái nem kedveznek az utasnak. A köpenyének baloldala friss sártól piszkos, a kerék sárhányói kemény sártömeggel eldugaszolva.

Könnyen megfejtethető, hogy a biciklista, aki messzi útról jövet a váróteremben lepihent, menekülni próbált a ruhatári kiadástól s úgy határozott, hogy útját a sötétség és az eső ellenére is folytatja. Neki is vágott nagy merészen, de mert a lámpátlan és holdvilágtalan úton többször kátyuba zuhant, vissza kellett tértie, hogy az éjt valahol eltölthesse.

A portás minderről semmit sem tud. A kis ruhatári fülkében a kerékpárt gondosan leltározza, végül szolgálatkész modorban számot ad az utasnak, mellyel a kiváltás történni fog.

Az utas ezalatt az ajtóban áll és a zsebében rejlő aprópénzét idegesen csörgeti. Menni szeretne, de valami még itt tartja és látszik, hogy erőt vesz magán, amikor végre elszántan odafordul a portáshoz:

— Mit fogok fizetni?

A portás a falióra pillant:

— Ráér még vele. Majd a kiváltáskor.

— De... akkor mit fogok?

— Semmit. Nyolcvan fillért mindössze.

Az utas megzörrenti filléreit. Rendben van. A sebes és praktikus életben alig látszik idegesen megremegett pillantása. Elmegy. És a váróterem egyik üres padjának sarkában fázós didergéssel kuporodik össze.

III.

A váróterem egyik felében resti van pirosabroszos asztalokkal és hosszú, rézfogantyús söntéssel. Ha valami zaj támad a teremben, az rendszeren onnan fakad. A padokon csak horkolás, lassú, motyogó, idő-

szakos beszélgetés hallható, de mozgás és rendszeres beszéd csak ott történik, ahol a fehérkabátos csapos áll és időnkint nagy csörgetéssel vágja be pléhfiókjába a spriceltért fizetett pénzeket.

Ez az egész élet az alváásra rendelt teremben. Volna ugyan más is, apró rezgés, rövid életű küszködés egy-egy teljesen szabad padért, vagy egy-két éber gondolat a kényelmesebb fekvés elérhetéseért, de ez csak álmos, féléletű gondolat, cselekvésre fáradt az itt alvó emberek akarata.

A biciklista azonban éber. Az ő belsejében nappali küzdelmet folytat a hiányzó pénz. Még egyszer annyi fillérre van szüksége, amennyi a zsebében szorúl. A csendes teremben éber és izgatott gondolatokat hámoz. Óvatos mozdulattal tenyerére fekteti negyven fillérjét és a krajcárokból és két tízfilléresből álló összeget kétszer is végigolvassa. Legalább annyija legyen, amennyit gondol. A pénz mindannyiszor csendül, valahányszor egy részlete, egy fillér atomja odatevődik a többihez, amely végül mégsem lesz több a negyven fillérnél.

— Kitől szerezzek még negyvenet? — gondolja türelmetlenül.

A váróterem nem sejtí, hogy e pillanatban éles szem figyelme alatt áll. Az utas szeme csaknem lemeztelenítő bátorsággal olvas a különböző arcokban, hogy megállapítsa, vajjon ki itt az övé? Melyik arc mögött lakozik az az ijedős, jámbor lélek, aki a pénzkérés meglepő merészségére önérdékét elfelejti és automatikus pénzajándékozónak válik. Van-e itt olyan?

A padokon katonák mozgolódnak hol szundítva, hol ébren. Az utas meglesi őket és nem bízik bennük. Durvák, tömegben vannak és nagyon megbíznának testületes keményszívűségükben. Szinte látja, milyen súlyosan dobnák arcul a «nem adunk» szóval, hogy fukarságuk meggyőződéses, erős és így megszólhatatlan legyen. Letereli róluk a szemét és jámborabb arcokba kapcsolja.

Szemre vesz egy tréfás sihedert, aki valamennyi utas között a legbiztatóbb és olyannak tűnik fel, mint aki, ha kérését megtagadná is, nem tenné azt eréllyel, hanem valami kedves önvallomással : hogy bizony a kérdéses negyven fillérre maga is rászorúl. Figyelmesen szemléli ezt az embert és odaadó tekintettel olvad bele a szemébe, mintha már előre hálálkodnék a jóságáért.

A siheder egy szemközti padon ül és okos. Megérti, hogy valaki nézi. Az utas már-már föloldottnak látja a jeget, fölkelne, hogy elébe lépjen és a kérő szavakat halkán elsuttogja, amikor a siheder egyszerre egész váratlanul fölemelkedik, odalépdél az utas elé és bocsánatkérő mosollyal megszólal :

— Fiatall úr, nem adna egy jó cigarettát? . . .

A fiatalembert forró láz önti el, hirtelenül egész személyében megtisztelve érzi magát és ettől alig tud szólni.

— Becsületszavamra . . . nagyon, igazán nagyon szívesen adnék, de lássa . . .

— Persze — mentegetőzik az fülig pirult arccal — nem dohány-

zik, persze . . . — és azonnal tovább vonulna, ha az utas szerénykedve meg nem érintené a karját.

— Kedves uram — suttogja szégyenteljes mosollyal, — ha már így vagyunk, nem tudna kisegíteni . . . húsz fillérrel . . . nagy zavarban vagyok . . .

A siheder egy percre elámul, aztán a gyakori kéregető amiatt támadt bosszúságával, hogy nem tudta felismerni emberét, hidegen biggyeszt az ajkán.

— Nem.

Csak ennyit mond, azután tovább áll. Járásán látszik, hogy a kudarcáért elégtételt kapott és a megalázó érzésnek átengedett arc-bőrén a szégyen helyébe a győzelem színe tolul.

Az utas mélyen bánja már, hogy így megalázta magát. Húsz fillért kért egy nem adott cigaretta ellenértékeképpen! Tudnia kellett volna, hogy akinek fölösleges pénze van, nem kér cigarettát.

És most nem tud szabadulni a szégyen gondolatától. Amint így elnézi ezeket a kopott embereket, rájön, hogy közülük csak attól merne kérni, akinek nincs. Akivel szemben nem kell félnie a megaláztatástól. És azon is rajta kapja magát, hogy a legrongyosabb ruhájú alaknak zsebébe kívánja most a legtöbb fölösleges pénzt. Pedig hogy milyen lehetetlen az, azt is tudja igen jól, okosan.

Eközben a söntésnél néha-néha felbugyog a poharakat öblögető víz. És ütemesen csörög a fiókba besepert pénz. Az utas érzi, hogy az újonnan besímitott tíz- és húszfilléresek milyen vaskos tömegre nyekkennek. Hogy meg lehetne markolni őket! Beléjük lehetne harapni! És nagy hegyeket lát nőni — nőni — növekedni a pénzből. Súlyos zsákokat tömköd velük és az az örökké növő pénzhalom a fogyatkozást sohasem veszi észre. Annyira éli, érzi és birtokolja az elképzelt pénzt, hogy a negyven apróról is megfeledkezik. Fantáziája és emberi vágya markolgat most a halomba és emellett mosolygós kis játék az a negyven. Fantáziája és emberi vágya követel most és úgy érzi, mintha ez volna az egyetlen emberi érték. Az a körülmény, hogy mindezt csak képzelet és valójában nem számolja az ujjai között, ezt az emberek és idők agyonsokasodásának tudja be és siratja gyengeségét, hogy ennyi fojtogató ember között nagyobb a képzelete, mint a tenyere.

De az eltávozott siheder mintha nem adná föl a reményt. Most a katonák körül kázmálódik és pár lépés távolságról lesi, amint azok közül az egyik cigarettát sodor.

— Vitéz úr! Adjon már egy pödrést . . .

A katonák egymás között beszélgetnek, hát amint a szerény kérést hallják, egyszerre agyukba nyomul a saját hatalmasságuk tudata s még azok is így szólnak: «tessék», akiknek a társuk dohánycsomagjához semmi közük sincs.

A fiú cigarettát készít. Ujjai között sebesen sodródik a száraz dohány. Úgy siet, mintha a csomagra még nagyon sokan várakoznán-

nak s a tüzet már csak úgy röptében és lehúnyt szemmel szippantja el valamelyik katona cigarettájából. Azután elvonul.

— Okos vagyok! — beszél a szeme. — Leleményes! Ügyes! — S amint tovalépked, mély tüdejéből az életöröm duzzasztja föl a lebegő füstpárákat, melyek befelhőzik a fejét.

— Ostoba vagyok! — fészkelődik az utas és irígyen tekint a sihederre, aki boldogan visszaül a helyére. Föl kellene kelnem és cselekednem! A félelem és a szégyen csiráit el kell taposnom és attól kell kérnem, akitől félek, mert az az erős és csak az segíthet.

És most a vakmerő tettek előszele csapja meg szívét és kitérés nélkül veti föl a kérdést: mi történne, ha ő is a katonákhoz fordulna segítségért.

Odalépne suttyongó alázattal és szólna.

— Vitéz urak, segítsenek ki egy kis pénzzel...

A «pénz» szóra a katonák elképpednek, valami nagy összeg kikoldulását várják és fölháborodottságukban alig jutnak szóhoz, mire ő csitítva folytatná:

— Ne ijedjenek meg... Csak negyven fillérrel... Bizony Isten elvesztettem. Itt ni.

És megmutatná a kilyukasztott zsebét.

Annyira kedvezőnek érzi ezt a gondolatot, hogy a zsebének bélését egy rozsdás szeggel addig-addig kaparja, tépi, mígnem a vászon szakadozni kezd. Elkészül a lyuk s már fölkelne, hogy cselekedjék, mikor egy rongyos, nagyhangú, pirosarcú ember lép be az ajtón és rezes, reszelős, vidám hangon bekiált:

— Jó estét! Itt a Vili!

A várakozásban kifáradt alakok sorra fölemelkednek és nyájas derültséggel néznek a jövevény elébe. A vándoron bakancs van, feszes katonanadrág, régi francia katonaköpeny, piszkos ing és ami az utast mindenkitől különállóvá teszi: egy szíjjon lógó nagy faláda, melyen cifrázott betűkkel ez áll: «Kántor Vili, betűvágó.»

— Itt a Vili! — kiált a betűvágó harsányabban és az esőt lerázza magáról.

— Megjött a Vili, ebben a kutya esőcskében! Inni jött a Vili. Ha kívül már megázott, Isten neki! Ázzék el belül is!...

A betűvágó az első pillanatra olyan alaknak tűnik fel, aki minden szégyenen túladott már s ma csak azokban a cselekedetekben tudja fölélni magát, amelyek másoknak mind a két arcára szégyent föszenének. Az örökös borivásban odáig ért, hogy meglázított idegein csak úgy képes magának szórakozást kiverni, ha egész tömegek figyelmét tereli magára. Ez a súly, a tömeg súlya még megfeszíti lélekdrótozatát s ha mindjárt lehúzza is azt a közönségesség felé, a betűvágó nem egyszer idéz elő derültséget hallgatóinak sorában.

Most hátával a söntés nagy jégsekrenyének dőlve nagy pohár bort hajt föl magába és borát csemcsegtve, belekacsint a bámulói arcába.

— Jó, mi?! Vili jön és iszik. Vili rongyos kapcába jár, kalapja nincs, de iszik.

A föllöttyintett bor lefolyik a szája szélén és lassú csöppekben hull pizsokszürke ingzubbonyára. Sok már benne az ital és vigyorgó arcában a mámor édes hülyeségével csillognak a fölparázsló szemek. Húnyó, leégő, elparázsló boldogság látszatát adja kerek arca és a kutató szem könnyen föltalálja benne a régebbi, józan formát: egy vidám, eszes, jóindulatú és becsületes arcot, melynek ez a mai már csak kísértő réme.

— Na, Vili, mi van? — szólítja meg a termen körülsétáló rendőr. A betűvágó minden pózát eldobva, alázatosan köszön. Majd félretett poharáról leveszi kezét és tiszteleg.

— Kapitány úrnak alássan jelentem, jó estét.

Másutt talán kinevetnék, itt megnevetik. A várakozó idegeknek minden tréfa tetszik s mindannyian érzik, hogy a nevetés, mely a tréfát nyomon követi, újabb mulatságok unszolója. De Vili nem ennek örül. Az ő jó kedvét az okozza, hogy a rendőr, akivel, mint hivatali személylyel, könnyelmű életében sokszor összetűzött, épen érvényesülésének derűs pillanatában találja.

Ám a rendőr szégyenli túlzott megtiszteltetését és elhaladóban megfelel magáért.

— Vili, te vak vagy! Hát már engem is kapitánynak nézel! Hol ittad el a szemed?

— Hogy a pokolba volnék én vak? Ragyog ez a két szem, mint az arany!...

Azután kapkodni kezd és a kabátjának belsőzsebéből kihúzza egy fekete tokot. Amolyan elkoptatott, ósdi szemüvegtok, benne egyszerű, nikkelleretes üveg.

Kiveszi és felmutatja.

— Még ezt is eliszom, ha megveszik — olyan az én szemem.

És lassan megindul a padok között, remegő kezével mindenki előtt megcsillantva a silány tárgyat.

— Vegyék csak meg bátran. Öregembernek nagyon kell ez. Vadozat új ám. Én meg tegnapi bort vennék rajta.

Amit mond, mindenhez nevet. De nemcsak ő, mások is fölkacagnak rezes hangjára és heves mozdulatára. Valóban mulatságos egy ember, amikor nem szégyel magából nyilvános portékát csinálni, akár a cirkuszi mutatványosok.

A szemüveg pedig, mint valami csoda, kézről-kézre kerül. Sokan örülnek, ha megtudják, mi lehet, mások meg valósággal kielégülnek, ha komoly figyelemmel a kezükbe vehetik.

IV.

Ezalatt a biciklista mellé tetelepedett egy öreg, toprongyos ember. Vidéki irodai altisztnek látszik, de rövid szemlélés után kitűnik, hogy talán még az sem lehet, mert a lábbelije minden rangon alóli, tán leginkább a koldusokéhoz hasonló rongy s az egyik ilyen foszlány-cipőjének el-elváló talpát a cipőn feszesen össze-visszabujtatott spárga erősíti meg. A cipő illetéknéppen olyan, mint egy összedrótózott edény, lyukas edény, amelyből víz is szívárog. A vénember kezében viaszosvászon csomag van, melyet a pad karfája alá helyez, aztán lassan, törékenyen lenyugszik rá.

— Vegyék csak meg bátran! — sürgeti a betűvágó az adásvételt, miközben a megszorult fiatalemberhez egyre közeledik. — Vegyék csak meg. Kell az ilyen öregembernek, mint maga. — És rámutat egy kofferes aggastyánra.

— Van én nékem ilyen — védekezik az öreg.

— Van ám, de nem ilyen.

És kivészi a kezéből a tárgyat, hogy odébb vigye.

A fiatalember szemében kigyullad a remény sugara. Ösztönei meggyőző erővel diktálják, hogy most kiváló alkalom fog bekövetkezni, melyet elmulasztani bűn. Érezhető, hogy a betűvágó az ő helyét sem kerüli el s ha most bátor vér csörög az ereiben, megtehetné, hogy a szemüveget fontoskodva a kezébe veszi, sokáig szemléli, forgatja, megleheli és egyszer csak bizalmasan föláll és halkán, óvatosan megkérdi:

— És jó uram, nem segítene ki negyven fillérrel? . . . Elvesztettem a pénzem . . .

Vagy ha nem is ezt, valami mást. Még maga sem tudja, mit, de érzi, hogy jön, hogy közeledik, hogy nagyobbodik az alkalom és neki mindenképpen szólnia kell. Valóban a betűvágó lutykos cipői már egész közelben szüröcsölködnek a kövön s a remek pálinkaszag is meglebbentett fátyol módjára előre száll.

A fiatalember szíve hangosan ver; érzi, hogy itt az idő: tennie kell s most, hogy a közeledő ember előtt vásárlási hajlandóságát elárulja, dőlteből fölemelkedik.

— Csak kemény a vánkosa, úgy-e? — szólal meg váratlanul a lefeszett talpú aggastyán. — Na itt van az én kis csomagom, tegye csak bátran a feje alá. Én is így szoktam, ha aludni akarok.

S azzal a csomagot a feje alól kihúzza és előzékeny mozdulattal átnyújtja a fiatalember kezébe. A biciklista teljesen megzavarodik. Ez a rosszkor jött figyelmesség hirtelen szétzilálja kiszámított terveléseit s az előzékenység ilyen valódi tapasztalása közben nehezen tudja eldönteni, vajjon a betűvágó és az udvarias aggastyán ismeretsége közül melyik a hasznosabb.

Nem is ésszel, hanem azzal a kényszerű ösztönrel felel, amely most egész viselkedését jóvá és alázatossá parancsolja.

— Á . . . nagyszerű ! . . . Köszönöm szépen . . . igazán, de mennyire szíves . . .

— De nem, semmi köszönet, heverjen csak le. Én amúgy sem alszom és ha megmondja, hogy melyik vonattal utazik, föl is ébreszthetem.

— Ó köszönöm . . . uram . . . de majd csak reggel . . . még rá-érünk vele.

És aggodalmas kényszerűséggel lehajtja a fejét az elkészített csomagra. Ismeretlen érzések lepik el és ügyefogyottá teszik. Úgy találja, hogy az emberi jóság is csak gúnyolódni jött hozzá. Valóban az aggasztán épen akkor halmozza el szívességével, amikor a gyalázatos pénz kikoldulásával megszégyeníti magát is, meg az öreget is, aki tisztességes voltában hisz. Másrészt a váratlan szívélyesség a helyzeten is erős változást idéz elő : le kell ugyanis hevernie a készséggel fölkinált csomagra s azalatt a tréfa kedves hangján hogyan lágyítsa meg a részeg csavargó szívét?

A betűvágó e közben sokakat kihagyva, egyenesen a fiatalemberhez lép, s mint a jó zsákmányt szokás, alaposan körülhízelegve, mély meghajlások között szólítja meg :

— Ahá ! Tudom már. A nagyságos úr fogja a szegény Vili szemüvegét megvenni ! Nem kell a drága portéka az ilyen paraszt népnek. A nagyságos úr majd tudja, mit ér ez. Nézze csak meg bátran, ne féljen tőle, ez nem ablaküveg ám, ez csiszolt, prima, úri dolog.

És az eladó tárgyat lendületes mozdulattal helyezi a biciklista tenyerébe.

Az agyonfogdozott, zsíros üveg ott tétovázik a remegő kézben. Az utasnép kíváncsi aggodalommal fürkészi : mi lesz vele, rászánja-e magát a fiatalember az adásvételre és lesz-e szerencsájuk látni a csavargót a pénzhezjutás ritka pillanatában.

De minden utas között a betűvágó a legizgatottabb.

— Ej, ej . . . no csak ne féljen tőle, uram, látom én, hogy meg akarja venni. Ne törődjön ezekkel, akárhogy vigyorognak is. Sajnálják azt a kis pénzt az irigyek . . . Most már csak azért is vegye meg . . . Ne féltse tőlem, nekem már aligha kell, én üveg nélkül is duplán látok . . .

A biciklista arcát előnti a szégyen pirossága. A tervek, melyekben mozdulatait előre kiszámította, a gyakorlatban kudarcot vallanak. Nem képes úgy cselekedni, ahogyan kellene és nincs önfegyelme, hogy a vásárló ember figyelő mozdulatait mindvégig híven kifejezze. Kusza gondolatai őrizetlen sebességgel kergetik egymást s már most úgy érzi, hogy itt az ő szándékáról mindenkinek fogalma van és a legostobább ember is könnyedén olvas a homloka redői között.

Végre, hogy nagy zavarát leplezze, a szemüveget odapróbálja szégyenlős szeme elé és hunyorgatva áttekint rajta a bámész emberekre.

— És mennyit kérne érte . . . — szól rekedtes hangon.

— Mennyit?! Ejnye no... Hát csakugyan megvenné?... No persze, hát magának odaadnám négy pengőért : nem sok !

— Nem? Valóban nem sok? Igazán nem?

— Ha gyenge a szeme : nem is.

— És ha erős a szemem?...

— Akkor?...

— Tudja mit, ha erős a szemem, akkor... ha negyven fillért fizetne nekem — elfogadnám.

Kínos csönd. A fiatalember szégyenében csaknem elsüllyed. Úgy mondta ezt a bonyolult mondatot, hogy a hatás a rosszul sikerült elmés-ségek hatásánál is lesujtóbb lett. Alig szól, a betűvágó azonnal elveszi tőle a szemüvegét és tovább áll. Az utasnép között senki sem gondolja, hogy a biciklista félszeg szavai milyen közel állottak már az alázatos könyörgéshez, hogy mintegy az arca, a szeme, az öltözete és mindene, egy gőzölgő és lekuporodó koldulás s csak a beszéde pökhendi kérdés. Ha éles szem figyeli őt, aggodalom nélkül hasonlíthatja egy alázatos kéregetőt ábrázoló ember képéhez, amelyre valaki tévedésből ilyen címet írt : «A gazdag Rotschild.»

Kényszerű helyzetében a fiatalember föl hagy reményeivel s elhagyatottan visszahever viaszosvászon vánkósára. Alig tudja titkolni izgatottságát s rövid öt perc alatt többször is a pihent oldalára fordul. Az idő is sürget s a széles várótermi ablakokon átszűrkül az őszi ködös hajnal. A kapus csengője mind gyakrabban felcsönög s szavára heves kapkodással egész tömegek tolakodnak át a szűk ajtón. Mindinkább gyérül az utas, a beszéd és a remény.

Az elhagyatott ember keserősége vesz erőt érzékein. Szánja lelkét és emberi nemességét, mely minduntalan felbukni kényszerül egy kis halomban : a negyven fillér okozta dombocskában. Lehúnyt pilláin át szemügyre vesz még néhány lézengő, álmos figurát, de nincs ereje megszólitani őket. És ezzel szemben elméje a legviharzóbb akarat. Épít, tervel és nagy összegek megszerzésén fáradozik. De ez a motor, sajnos, különálló, nincs összefüggésben az izmaival ; egy ujját nem tudná megmozdítani s végül is fáradtan elpihenteti agyműködését : vesszen az idő s az alkalom, legyen úgy, ahogyan magától lesz.

— Uram ! — szól most váratlanul az aggastyán, — hová utazik, ha nem sértem.

— Dehoggy sért ! — mentegetőzik az ifjú utas és udvariasan felkönyökölve alázatos pillantást vet a vénember becsületes arcába. — Semmi esetre sem sért... De őszintén szólva, nem is tudom még, hová utazom... Talán nem is fontos...

Az öreg tudakosan bólint, mint aki finomabb, semhogy a fiatal ember anyagi rendezettségében kételkedni merne, mindenkifölött mégis úgy tetszik szemének, mintha az ifjú utas öltönye az övénél rendesebb s tárcája vaskosabb volna.

— Persze, persze, még nem határozott... Bizonyára csak szóra-

kozásból utazik? . . . — és erősen fürkészi a fiatalember arcát, aki úgy figyel, mint a zsebtolvaj a sokaságban.

— Igen — feleli az, elkésve kissé, mint aki mást akart ugyan és már bánja, hogy kimondta.

Az agg most hirtelen tisztos érdeklődővé válik.

— Persze, ha nem sértem . . . Ön diák? . . . Ön tanulmányúton van . . .

A fiatal ismét mást akar mondani, de csak ismét és ismét visszaesik.

— Ó, dehogya is sért . . . Igaza van : diák vagyok.

Az öreg mélyen elgondolkodik s csak lassan és félénken tekint a a fiúra.

— Gondoltam mindjárt . . . nem . . . nem, azt nem mondhatom, hogy gondoltam, inkább csak úgy láttam . . . azaz inkább, helyesebben mondva : éreztem. Igen, úgy éreztem. Hát az arcból, persze . . . De hisz nem nehéz, látszik is az mindjárt : az arca finomabb, a bőre sápadtabb, meg a keze is más . . . no egyszóval intelligensebb . . .

A vénember itt megáll, mert vár valami köszönetet, vagy helyeslést. A fiatal pedig csak idegessé teszi a haszontalan beszéd. Hallgat. Így kényelmetlen, hosszú szünet áll be, ami az öreget kissé megszeényíti.

— Nem sértem, úgy-e uram — folytatja merészebb mosolyt kockáztatva, de egy bizonyos önigazolással is, mert úgy érezte, mintha a társa egyszer már elleste volna kényes gondolatát — nem sértem meg, úgy-e, de én az előbb azt hittem . . . azt hittem . . ., hogy önnek elfogyott az útiköltsége . . . no, mert hogy olyan ideges volt . . . meg az imént az a negyven fillér, hát . . .

E szavakra a biciklista mélyen elpirul s mielőtt még megmagyarázhatná, hogy mit akar ez a pirulás kifejezni : megsértettséget vagy fölfedeztetést, az aggastyán látva zavarát, az előbbire gondol s engesztelő alázattal rebegi.

— Bocsásson meg derék, fiatal barátom, de én ezt csak úgy gondoltam . . . korántsem akartam megsérteni . . . eszem ágában sem volt... és édes Istenem, ha úgy volna is, mit ! . . . ha úgy volna, hát csak akkor se volna szégyen . . . magam is jártam már úgy . . . jártam bizony . . . úgy koldultam össze krajcáronkint a hiányzó pénzt . . . igaz többet koldultam, mint amennyi kellett . . . de akkor bizony jobbak is voltak az emberek . . . Ma? Ha ma jutnék ebbe a helyzetbe, hát tudom biztosan, hogy napokig tarthatnám a kifordított sapkámot. Bele se köpnének, tudom biztosan.

És a vénember egyre szaporábban, idegesebben és hangosabban beszél. Dől belőle a jóság, az irgalom és csaknem keresi, hogy a tulajdonságait tettekben is megmutathassa. A fiatal úgy érzi, hogy a szerencse meghajszolt madarának egy tolla már az ujjai között remeg. Még csak egy merész, mindent elhárító, akaratos fogás és kezében az egész kincs ; a madár felébred, az aggastyán elképed ugyan s a szégyen talán őt

is előnti, de megvan a kincs, a kínzó jelenben mindent megérő pár garas. Tennie kell, remekül tudja s mégis, még most is azon töprenkedik, hogyan kell kezdeni a tevést. Hogyan kell szóra szétfeszíteni a száját és kilehelni az első kérő szónak a negyedét, egy kis ködfinom-ságú hamvat, melyből mije sem vész el, melytől a föld kevéssé rezdül meg úgy, ahogyan a félelmében zakatoló szíve megjósolja.

Egyszerre csak azt érzi, hogy az agya elborul, tompa semmivé lesz s öntudatától nem vigyázott ajkai a test ösztönére megnyílnak és hallja, amint torkából hangos rivalgással, szinte zuhogó parancsolat módjára kitör két erős szó.

— Uram! Adjon . . .

De nem tudja folytatni. Éktelen csöngetés hasítja szét a szavát. Vonat robog be dübörgő érczakatolással, kifent kalauztorok kiált állomásneveket gyors egymásutánban. Iszonyú kavarodás támad s a padon lankadó utasok elevenen ugrálnak föl helyeikről, hogy a pénztárhoz siessenek.

A vénember is, se lát, se hall. Rongyos zsebének mélyéből féltve őrzött pénzt markol elő.

— Uram! — kiált a zürzavarban. — Ön fiatalabb, legyen szíves, váltsa meg a jegyemet . . .

— Adjon pénzt! — üvölt a másik és gyilkos fényben ragyog a szeme.

— Itt van! Adok egy csomót, nem tudom, mibe fog kerülni.

És a pénzt átmarkolja a helyben szökdélő fiatalember kezébe. Az mint az örült, elragadja és rohan vele.

A pénztár előtt már nagy tömeg nyüzссög. A fiatalember eszeveszett rohanással tör a tömegbe, aztán meghökken és a sor végére áll. Jobb kezében remeg a pénz, baljával a szívét szorongatja, mely az izgalomtól hevesen ver. Lázás gondolataiban nem osztja, hanem valósággal tépi a pénzt a szükséges két darabra, hogy ne csak az aggastyánnak, de valami fondorlatos módon neki is jusson belőle. Ebben a fojtó pillanatban a legszentebb dolgok is mélységes fürtelembe süllyednek előtte s hogy ereje legyen a gyenge jót becsapni, arcán a leggonoszabb vonások felmímélésével akarja elhitetni magával, hogy gonosz ember ő, akiből kihalt a jóézés utolsó csirája is és szíve nem nyílik meg többé semmi szépre.

Igy topog egy helyben, szabadon sodortatva magát a hömpölygő tömeg által. Kínjait könnyítő utálatában az erei pattanásig feszülnek s a lábai kellemetlenül és rugdosva roskadoznak.

Ebben a kényelmetlen érzésben vesztegelve egyszerre csak valami vad gondolat villan át az agyán s mielőtt még alaposan meggondolná, mit cselekszik, ész nélkül kiugrik a sorból. Ki! Egyenesen az utcára!

Ami odakinn történik, arról alig tud. Csak azt érzi, hogy a lábai, mint valami gépek, nekierednek és émelyítő hullámszóba viszik a testét előre. Csökönös parancsok torpantják a lelkét, hogy idejében megálljon,

de a megvadult lábak már nem is futnak, nem is rohannak : megállíthatatlanul szöknek.

Remegő pillanat alatt a ruhatárhoz toppan és elszántan lenyomja a kilincset.

A szoba zárva.

Ekkor, mintha vízzel locsolták volna, dermedt állásban maga elé mered és eszmél. Előtte az ajtó s a kemény kilincs, mely, mintha szigorú «nem»-et csattintott volna a fülébe. S amint így zavarodottan áll, egyszerre csak úgy érzi, mintha puha, bársonyos kéz nyúlna be a keblébe és borzas indulatait megnyugtató mozdulattal lesímítaná. És most bártortalanul, mint aki egy különös érzést, amelyben titkos öröm is van, kétszer akar érezni, ismét lenyomja a kilincset.

— Nem ! — nyekken ismét a kilincs keményen, mintha az egymást ölő társadalmaknak egy véletlenül közös tétlenségét nyilvánítaná, hogy vannak percek, amikor nem szabad elveszni senkinek.

A fiú előbb lassan, lesütött szemmel, majd aprózott, szökdelő lépésekkel elhagyja a ruhatár területét. Szöktében egy hangot hall, mely utána kiált. A ruhatáros észrevehette s most szolgálatkészségét akarja felajánlani. De ő se lát, se hall. Úgy érzi, hogy könnyörgésre se fordulna vissza. Rohan a pénztár felé egyenesen.

A korlát előtt már meglehetősen fölszaporodott az utasok száma és sokan elállják az útját. Egy izgatott öregasszony a lábára is tapos. Erre rákiált valamit s közben örül, hogy az izgalom agyába kergeti a vért.

Most egy óriás-kabátos, elegáns úr jön sietve a pénztár felé. Az a felgyülemlett életizgalom, mely a fiatalember iménti megmenekülésének öröméből eredt, most épen kiváló felet sejt meg ebben a szintén izgatott emberben. Villámcsapásszerűen kipattan a tömegeből s valósággal belekoccan az igyekvő férfiba.

— Uram ! — harsogja emelt hangon. — Könnyörüljön rajtam, elvesztettem a . . .

— Nincs ! — kiáltja egy kíméletlen hang.

Szegény, megkínzott emberrel forog a világ. Az arca szégyenrózsáktól tüzes, a füle, mint a parázs, izzásig perzselő és mindezeknek fölébe a pénztár körül tolongó emberek valósággal arcára tapasztják szemüket, úgy lesik a kinszenvedését. Van, aki mosolyog, van, aki komoly marad és belül följegyez valamit. Nem is maradhat azon a tájon ; remegő ajkakkal, szemlesütve lassan odébb botorkál.

De csak egy lépést tehet, mert egy kövér, szelídarcú, jóruhás ember, aki épen jegyet váltott, szánakozó, meleg mosollyal, a nyomába lép.

— Fiatal barátom, ne keseredjen el . . . Mennyi pénzre van szüksége? . . .

— Negyven fillérre — feleli gépiesen.

— Negyven fillér? — mosolyog az ember s elővesz egy pengőt. — Tessék, fogja.

A fiatalember haragos szemébe mosolyt erőltetve átveszi a pénzt és gépiesen hálálkodik érte. Azután a tekintete még zordabbra válik és kémlélést nem tűrő határozottsággal a pénztár elé ugrik. Itt egyszerre többen is nyujtanak feléje pénzt. Ő csak ámul, de egy köszönő mosolyt sem tud az arcára erőltetni, úgy veszi át tőlük, mint valami megszabott adót. Annál többen adnak. Végül egész halom aprópénzzel szalad el a pénztár elől. Kezében szorong a jegy. Szikrázó haraggal siet az öreg elé.

A vénember épen a cipőinek spárgakötéseit mázolja tintával, melyet üvegéből egy vén kefére csepegtet.

— Tessék — szól sietve — megváltottam.

Az öreg fölneéz és elmosolyodik.

— Ejnye, igazán derék. Nagyon köszönöm. Fiatal barátom, maga nagyon kedves. — Azután nyögdcicsélve, bocsánatkérően folytatja, — de ne haragudjon már . . . úgy-e nem haragszik meg rám, ha még egyet kérek.

A fiatal kíváncsian tekint le rá.

— Ha egy jó cigarettája volna . . . Olyan régen szívtam már . . .

Most gyúl ki először az utas gyötört arca az örömtől. Két nagy szeme egészen tiszta fényében kiragyyog a titkolózó üregekből. Csodálatos öröm nyilal át a szívéen. Sarkon fordul, egy szempillantás alatt eltűnik, s amikor tíz finom cigarettával a kezében visszatér, szeméből feltör az örök emberi felségtudat.

— Tessék, öreg úr . . . Szívja egészséggel.

És ahogy kimondotta, eltűnik a teremből, magára hagyva ámulatával az aggastyánt, aki hosszan elmered utána.

És odakünn már futtában látja, hogy a ruhatár ajtaja nyitva áll. Lelkendezve berohan a portáshoz s villámgyors mozdulattal az asztalra dobja a pénzt. Ott hever mind a kritikus nyolcvan. S pillanatok alatt ott feszül fölerősödött kezében a gép.

— Ejnye, de friss az úr! — kiált rá derülten a portás, amint gépével boldogan kibukdácsol az ajtón.

— Hej, bizony — kiált vissza — kiderült az idő!

S ahogy a perront elhagyja, már fönn ül a gépén. A megázott, szürke állomás egy szempillantás alatt elmarad mögötte. Nagy, föl-nedvesedett, napsütéses mezőre fut ki s a keskeny gyalogúton vígan föl-lekanyarodik. Hosszú kabátja szétnyílik s ropogva nyujtózik bele a reggeli szélbe. Az arca egyik felén még a szégyen ég, másik felén az öröm. A tintás aggastyánt érzi legmélyebben, akitől nem kért, akinek adott . . . Forró boldogságban úszik s egyszer csak repülni kezd. Házak, fák, bokrok tízezzrel futnak mögé. Elmarad előle a világ s hangosan kacagva veszi észre, hogy el-elhagy egy magasan úszó madarat, mely hatalmas szárnyaival lelassúdva, nyugodtan repül . . .

Hun László.